

Streszczenie

Temat rozprawy: *Kształtowanie przestrzeni publicznej jako wymiar polityki miejskiej.*
Studium przypadku Bydgoszczy

Autorka: **mgr Martyna Rajek-Kwiatek**

Promotor: **dr hab. Artur Laska, prof. UKW**

Promotorka pomocnicza: **dr Alina Kaszkur**

Słowa kluczowe: polityka miejska, przestrzeń publiczna, miasto, kształtowanie przestrzeni, rozwój miast, odnowa miast, *Governance*, partycypacja społeczna, inkluzja społeczna, Bydgoszcz

Intensyfikacja rozwoju współczesnych miast i związane z nim dylematy stanowią o konieczności poprawy jakości funkcjonowania aglomeracji. W celu eliminacji głównych barier, jakie stoją na drodze do zapewnienia zrównoważonego rozwoju, obligatoryjne jest więc uzmysłowienie przyszłych skutków szeregu tendencji, jak też lepsze rozumienie bieżących wyzwań. Istotą staje się więc strategiczne podejście do zarządzania miastami. Z kolei warunkiem efektywnego kształtowania ich przestrzeni publicznych jest realne funkcjonowanie samorządu miejskiego jako emanacji wspólnoty mieszkańców. To właśnie społeczny wymiar polityki miejskiej i zdolność jej realizacji w praktyce stanowi dziś najbardziej pożądaną, czy też powszechnie wymagany sposób zarządzania miastem. Uspołecznienie procesu kształtowania miejskich przestrzeni publicznych wynika z konieczności włączania mieszczan w proces współdecydowania o otaczającej ich rzeczywistości, ale i współodpowiedzialności za przestrzeń, w której żyją.

W związku z tym celem badawczym niniejszej rozprawy doktorskiej jest wskazanie efektywnego sposobu realizacji polityki miejskiej, który w głównej mierze uwzględni najpilniejsze potrzeby i oczekiwania wszystkich mieszkańców, a zarazem przyczyni się do polepszenia jakości przestrzeni miejskich i poprawy ich struktur funkcjonalno-przestrzennych. Z tego też względu przedmiotem badań jest analiza relacji, jakie istnieją pomiędzy kształtowaniem przestrzeni współczesnych miast a szeroko rozumianą polityką miejską. Dla zbadania współzależności pomiędzy koncepcją i kondycją realizowanej polityki miejskiej

a stanem ukształtowanej przestrzeni miejskiej, jak też sprawdzenia powyższych relacji w wymiarze bydgoskim należało odpowiednio i rzeczowo ukierunkować cały proces badawczy. W pierwszej kolejności istotą stało się więc poszukiwanie odpowiedzi na pytania o to, jaki paradygmat odnowy miast stał się obecnie dominującym modelem ich rozwoju?, czy założenia polskiej polityki miejskiej w zakresie kształtowania przestrzeni publicznej podlegają implementacji?, czy obecna struktura społeczno-przestrzenna polskich aglomeracji świadczy o degradacji i dewitalizacji miejskiej przestrzeni publicznej?, jak również w jakim stopniu w implementacji polskiej polityki miejskiej w zakresie kształtowania przestrzeni uwzględnia się zasady koncepcji zarządzania publicznego *Governance*?

Próba odpowiedzi na powyższe pytania obligowała do przeprowadzenia badań teoretycznych oraz analizy literatury, aktów normatywnych i danych zastanych, niemniej byłaby wysoce niekompletna bez przeprowadzenia badań empirycznych. W tym przypadku dotyczyły one miasta Bydgoszczy i sprowadziły się do weryfikacji pięciu hipotez:

Hipoteza nr 1 (H₁):

Obrany kierunek rozwoju miasta, jak i intensyfikacja podejmowanych w mieście działań naprawczych zapewne nie odpowiadają na fundamentalne problemy i wyzwania rozwojowe Bydgoszczy w zakresie kształtowania przestrzeni.

Hipoteza nr 2 (H₂):

Stan bydgoskiej przestrzeni miejskiej i panujące w niej warunki życia przypuszczalnie nie odzwierciedlają najpilniejszych potrzeb i oczekiwań mieszkańców.

Hipoteza nr 3 (H₃):

Stadium rzeczywistego uczestnictwa mieszkańców w procesie kształtowania przestrzeni i realnej współpracy rządzących z przedstawicielami różnych środowisk miejskich prawdopodobnie świadczą o fasadowości partycypacji społecznej w realiach bydgoskich.

Hipoteza nr 4 (H₄):

Poziom poczucia sprawstwa i podmiotowości bydgoszczan może stanowić istotną barierę ograniczającą skuteczne wdrażanie narzędzi i metod partycypacyjnych.

Hipoteza nr 5 (H₅):

Działania implementacyjne decydentów i efekty współzrządzenia domniemanie stanowią o dysfunkcji bydgoskiej polityki miejskiej w zakresie kształtowania przestrzeni.

W niniejszej rozprawie badania i analizy prowadzone były z perspektywy pragmatycznej. Struktura pracy została oparta na pięciu rozdziałach. Trzy pierwsze mają charakter opisowy, eksplanacyjny i analityczny. Stanowią teoretyczne i koncepcyjne ramy dla przeprowadzonego w dalszej części studium przypadku i wyznaczają pole do analizy badań empirycznych. Studia

nad przedstawioną w tych rozdziałach problematyką trwały od października 2018 roku do września 2021 roku. W tej części pracy autorka zastosowała zróżnicowane metody badawcze. Posłużyła się przeglądem i krytyką aktów prawnych, raportów i literatury przedmiotu. Analizie treści poddała dokumenty strategiczne, jak też same definicje *przestrzeni publicznej*. Niejednokrotnie zastosowała także metodę analizy danych zastanych, w tym statystycznych oraz metodę komparatystyczną. Główną rolę odegrała jednak metoda analizy systemowej. Pierwszy rozdział dotyczy polityki miejskiej, w którym autorka przedstawiła najważniejsze kategorie pojęciowe oraz ujęcia i teorie, które opisują różnorodność wątków składających się na to szerokie zagadnienie. Drugi rozdział został poświęcony kwestiom związanym ze strukturą i funkcjonowaniem współczesnych miast, kierunkami zmian w przestrzeniach miejskich oraz wyzwaniami i problemami rozwojowymi. Z kolei w trzecim rozdziale przedstawiono proces implementacji polityki miejskiej w zakresie kształtowania przestrzeni w realiach polskich. Niniejsze pozwoliło na całościowe ustrukturyzowanie odpowiedniego kontekstu teoretycznego do podjęcia studium przypadku Bydgoszczy, które rozpoczęto w rozdziale czwartym. Niniejszy etap trwał od października 2021 roku do maja 2023 roku, przy czym zbieranie materiału empirycznego autorka rozpoczęła już w październiku 2020 roku. W tej części pracy dokonano charakterystyki miasta, uwzględniając jego walory i słabości, jak też analizę realizowanej polityki miejskiej. Natomiast w rozdziale piątym zawarto operacjonalizację uzyskanych wyników badań empirycznych. Autorka przeprowadziła badania własne z wykorzystaniem metod mieszanych, a więc badań ilościowych i badań jakościowych. Niniejsze pozwoliło stworzyć projekt badawczy, składający się z trzech sekwencyjnych etapów. Gromadzenie materiału empirycznego odbyło się na terenie miasta Bydgoszcz, a proces ten trwał od października 2020 roku do maja 2023 roku. Pierwszy z etapów polegał na przeprowadzeniu badań ilościowych z zastosowaniem techniki kwestionariusza ankiety na mieszkańcach Bydgoszczy. Jego celem była weryfikacja stanowiska bydgoszczan w zakresie jakości bydgoskiej przestrzeni miejskiej i ich udziału w procesie jej kształtowania. Próba osób badanych liczyła łącznie 800 respondentów. Objęta badaniem zbiorowość została dobrana kwotowo ze względu na wiek, płeć i wykształcenie – adekwatnie do ówczesnej struktury demograficzno-ludnościowej Bydgoszczy. Drugi etap projektu badawczego to badania jakościowe, przeprowadzone z przedstawicielami pięciu środowisk miejskich, tj. aktywistów i organizacji pozarządowych, instytucji lokalnych, środowiska biznesu, środowiska akademickiego oraz sektora kreatywnego. Celem badania była weryfikacja stanowiska różnych podmiotów bydgoskiej polityki miejskiej w zakresie oceny jakości przestrzeni miejskiej Bydgoszczy, jak też analizy procesu współzrządzenia w zakresie jej kształtowania. W tej części

autorka ponownie wykorzystała metodę sondażu diagnostycznego, posługując się techniką badań ankietowych. Badanie przeprowadzono w formie zdalnej przy pomocy sporządzonego, autorskiego kwestionariusza ankiety. Tym razem zastosowano dobór arbitralny, typując po dwóch przedstawicieli z każdego obszaru. Łączna ilość respondentów wyniosła 10 osób. Natomiast trzeci etap to także badania jakościowe, które stanowiły uzupełnienie poprzednich części projektu badawczego. Tym razem autorka wykorzystała metodę indywidualnych wywiadów pogłębionych z zastosowaniem techniki częściowo ustrukturyzowanego scenariusza wywiadu. Celem badania było zapoznanie się z perspektywą decydentów miejskich w zakresie procesu kształtowania przestrzeni miejskiej. Także w tym przypadku zastosowano dobór arbitralny, typując trzech przedstawicieli decydentów miejskich.

Przedstawione w rozprawie rozważania dowodzą, że istnieje związek pomiędzy kształtowaniem przestrzeni współczesnych miast a szeroko rozumianą polityką miejską. Niemniej to brak koherencji i nieobecność długofalowej strategii rozwoju w skali całego kraju odpowiada za deficyt całościowego myślenia i zintegrowanego działania na rzecz miejskich przestrzeni publicznych. Niniejsze doprowadziło do szybko postępującej ich degradacji, generując cały wachlarz problemów społeczno-przestrzennych. Warunkiem koniecznym jest dziś więc zapobieganie dominacji silniejszych ekonomicznie aktorów i uznaniu ich interesów za nadrzędne. W zamian musi nastąpić respektowanie ogólnoludzkiego prawa do jakości życia i rozwoju, oddając głos stronie społecznej, a więc mieszkańcom i użytkownikom przestrzeni miejskich, co wyzwoli rozwojową spiralę polskich miast.